

van mening Gaea Schoeters

Opera, een maatschappelijk model

Deze week werd op World Opera Day weer de maatschappelijk impact van opera gevierd. De fysieke ervaring die opera bovendien is, maakt ons empathischer, dus toleranter.

Gaea Schoeters

Auteur Julian Barnes houdt niet van opera. Meer nog: hij vindt het ongelofwaardige, slecht geconstrueerde toneelstukken, waarin bordkartonnen personages elkaar urenlang in het gezicht schreeuwen. Hoezeer hij ook zijn best doet, het genre laat hem ijskoud — zijn ergernis daargelaten. Tot zijn vrouw, de legendarische literaire agente Pat Kavanagh, sterft. Barnes' pijn en verdriet blijken een maat te groot voor de dagelijkse wereld om hem heen; zijn vrienden kijken gegeneerd weg of mompelen foute dingen. In *Hoogteverschillen* doet hij verslag van zijn rouwproces: maandenlang verdooft hij zich met televisiekijken, het liefst naar tweedeklas voetbalmatches die uitdraaien op gelijkspel. Troost vindt hij, tot zijn verbazing, alleen in de opera. Wat hem altijd hysterisch en artificieel toescheen, voelt plots volkomen natuurlijk aan: niets vat de maat van zijn verdriet beter dan *Orfeo* en *Euridice*. Voetbal en opera worden zijn new social realism: wat is rouw anders dan een slingerslag tussen gevoelloosheid en buitenmaatse emotie?

Barnes raakt met zijn liefdesverklaring aan de kern. Precies die aangehouden, uitvergroete emoties maken opera zo louterend voor de ziel. Lang voor de mens zichzelf volcontinu voorbij liep en mindfulness zijn intrede deed, wisten componisten het al: grote emoties vragen tijd. Dat is de essentie van de aria: stilstand. In het moment zijn. Voele wat er te voelen valt. Tussen die reflectiemomenten in wordt het verhaal er aan een rotvaart doorgejaagd, soms behoorlijk slordig; daar gaat het ook niet om. Meestal gebeurt er zelfs niet veel. Maar wat het teweegbrengt, is zo existentieel en universeel dat het iedereen raakt, zelfs al wordt er gezongen in een taal die je niet beheerst. Of het nu de pijn van Glucks *Orfeo* is, als hij (door zijn eigen stommingheid) zijn *Euridice* voorgoed verliest, of de waardige wanhoop van de nonnen in de magistrale guillotine-scène uit Poulenc's *Dialogues des Carmélites*: ook zonder mythologische of historische achtergrondkennis begrijp je welk drama zich hier voltrekt.

GRANDEUR MOET

Opera heeft de reputatie elitair te zijn, en moeilijk. Dat is onzin, die meer met context te maken heeft dan met de muziek. Zet diezelfde aria's op een ander podium, zoals een talentenshow of een festival, en ze bewegen moeiteloos het grote publiek tot tranen. Logisch, want niets is directer dan vocale muziek.

© Celine Poppe

Niets intiemer dan een stem die uit het lichaam van een zanger je oor inglijdt. Een rechtstreekse overdracht van emotie. De vocale acrobatie is ook indrukwekkend: een menselijke stem die schijnbaar moeiteloos boven een tachtigkoppig orkest uitkomt, dat is topsport.

Op de Biënnale van Venetië zag ik, toevallig, de *Wölflin Kantata* van Georges Aperghis. Een monumentaal werk voor koor en solisten: 42 zangers werken zich een uur lang uit de naad om synchroon het onmogelijke uit hun strot te krijgen. Het was een verpletterende ervaring: de even ontregelde als ontregende muziek verklankte perfect het verstoerde universum van outsider-kunstenaar Adolf Wölflin, op wiens tekeningen het werk gebaseerd is. Nooit eerder was de leefwereld van een schizofrene geest zo tastbaar. En dat was niet eens een opera, maar 'slechts' een concert. Opera brengt daar ook nog eens beeld bij: drie kunstvormen zetten hun schouders onder hetzelfde idee.

En ja, dat kost geld. Opera is wellicht een van de duurste kunstvormen per toehoorder. Nergens anders werkt zo'n grote ploeg voor zo'n relatief klein publiek. Toch hoeft de opera zich daar niet voor te schamen. Integendeel: grandeur zit in haar artistieke DNA. Als er één ding is dat opera niet mag doen, is het zich bescheidener opstellen. De tijd dat de glazen waarmee gegooid werd van echt kristal moesten zijn voor

de bijzondere klank is misschien voorbij, maar verder moet, nee, mag het compromis niet gaan. In *Lord of the Rings of Harry Potter* bezuinig je ook niet op de draken. Net omdat opera ons niet intellectueel-cerebraal aanspreekt, maar een fysieke ervaring is, *larger than life*, kunnen we ons zo diep inleven in

Net als opera is onze toekomst een Gesamtkunstwerk. Waarin we de verschillende disciplines en belangen maar beter op één lijn krijgen, als we de grote uitdagingen van onze tijd het hoofd willen bieden

de ander. Of het nu om huiselijk geweld en alcoholverslaving gaat, zoals in Kris Defoorts *The woman who walked into doors*, om stuitende onrechtvaardigheid, zoals in Britten's *Billy Budd* of om de eenzaamheid van Glucks *Iphigeneia in Tauris*. Realisme zou in de weg lo-

pen. Opera is een wereld op zichzelf met eigen regels en wetten, waarin het perfect geloofwaardig is dat iemand met tuberculose drie uur lang uit volle borst zingt dat ze doodgaat. Net in de uitvergroting schuilt de connectie. En de emotionele catharsis.

TOT DE DERDE FAGOT

Een tachtigkoppig orkest. Een koor. Solisten. Een technische ploeg. Licht. Decor. Kostuum. Opera is een gigantische machine. Zoiets als een filmset, maar dan live. Alles moet kloppen, tot het kleinste detail. *Real time*. Van die spanning leeft het genre.

Misschien is opera net daarom vandaag de dag zo relevant. Niet alleen als spiegel van de wereld, maar als maatschappelijk model. Commerciële popmuziek is niet toevallig etymologisch verwant met populisme: een stadion vol mensen kijkt collectief (op) naar één iemand, die door een propagandamachine tot idool is gemaakt en daar flink aan verdient. Opera daarentegen is (idealiter) hét Gesamtkunstwerk bij uitstek: libretto, muziek en enscenering vertellen vanuit een gedeelde artistieke urgentie één verhaal en een hele ploeg mensen werkt samen om dat over te brengen. Het is een coöperatie waarin elk radertje even belangrijk is, elk individu op zijn sterkte wordt ingezet en naar waarde wordt geschat. Iedereen, van de lichtontwerper tot de kostuumdesigner en van de derde fagot tot de eerste viool, is top in zijn vak, onmisbaar en bereid zich honderd procent te geven. En vooral: de return-on-investment is geen economische winst voor de happy few, maar iets anders. Het genot samen het best denkbare te maken, daar erkenning voor te krijgen en dat met trots aan de wereld terug te geven.

Dat is een heel ander werkmodel. Eén dat we zinvol kunnen exporteren naar de maatschappij, want ook onze toekomst is een Gesamtkunstwerk. Waarin we de verschillende disciplines en hun uiteenlopende belangen maar beter op één lijn krijgen, als we de grote uitdagingen van onze tijd het hoofd willen bieden. Een nieuw sociaal (co-creatie)model, divers en duurzaam, waaraan we allemaal bijdragen, elk vanuit ons talent, en samen bouwen aan de best mogelijke toekomst. En als dat te utopisch blijkt, en we straks vooralsnog allemaal (letterlijk) kopje-onder gaan, hebben we tenminste een passende soundtrack voor de eindtijd. Toen de Titanic zonk, volstond een strijkorkestje misschien, maar als de wereld vergaat, dan toch met een grande opera.